

2. Покарання за «лікування» // Закон і Бізнес. – 2011. – Вип. № 38 (1025). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/5099-pokarannya_za_likuvannya.html.
3. Про лікарські засоби : Закон України від 4 квітня 1996 р. № 123/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31 жовтня 2011 р. № 723 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1420-11>.
5. Про затвердження Інструкції про порядок контролю якості лікарських засобів під час оптової та роздрібною торгівлі : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 30 жовтня 2001 р. № 436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0107-02>.
6. Про затвердження Порядку маркування лікарських засобів шрифтом Брайля : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 серпня 2010 р. № 722 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1044-10>.
7. Грызодуб А.И. Проблемы качества и фальсификации лекарственных средств / А.И. Грызодуб, С.В. Сур // Спец. мед. интернет-изд. для врачей, провизоров, фармацевтов, студентов мед. и фарм. вузов «Еженедельник Аптека». – 2007. – № 59 (20). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.apteka.ua>.
8. Регистр лекарственных средств России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rlsnet.ru>
9. Аналіз регуляторного впливу до Проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми боротьби з виробництвом та розповсюдженням фальсифікованих та неякісних лікарських засобів і медичної продукції на 2009–2014 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.diklz.gov.ua/sites/default/files/files/analiz%2001_10_2009.doc.

ОРЛОВСЬКА Н. А.,

доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики (Міжнародний гуманітарний університет)

УДК 343.21

СТИМУЛЮВАННЯ, ПРОЩЕННЯ, ЗАОХОЧЕННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У статті розглядаються актуальні питання розбудови сучасної парадигми кримінального права з огляду на кримінально-правову інтерпретацію понять «стимулювання», «прощення», «заохочення». Пропонується авторський підхід до розуміння цих понять та їх співвідношення. Формулюється позиція щодо соціальної затребуваності кримінально-правового заохочення та його адекватності поточній кримінологічній ситуації.

Ключові слова: кримінальний закон, кримінально-правове регулювання, стимулювання, прощення, заохочення, уповноваження.

В статье рассматриваются актуальные вопросы выстраивания современной парадигмы уголовного права с учетом уголовно-правовой интерпретации понятий «стимулирование», «прощение», «поощрение». Предлагается авторский подход к пониманию этих понятий и их соотношению. Формулируется позиция относительно социальной востребованности уголовно-правового поощрения и его адекватности текущей криминологической ситуации.

Ключевые слова: уголовный закон, уголовно-правовое регулирование, стимулирование, прощение, поощрение, уполномочивание.



The article is devoted to criminal law modern paradigms formation actual aspects consideration (taking into account criminal law interpretation for “stimulation”, “forgiveness” and “encouragement”). The author’s point of view about these definitions understanding and their interrelations is suggested. The attitude concerning criminal law encouragement social demand and level of its adequacy to current criminological situation has been formulated.

Key words: *criminal law, criminal law regulation, stimulation, forgiveness, encouragement, empowerment.*

Вступ. Реформа системи кримінальної юстиції найчастіше артикулюється через призму організаційних та кадрових змін. Проте докорінність (а саме цього вимагає суспільство) – це не лише нові обличчя та розрив корупційних зв’язків, але й нова ідеологія, нові парадигми, нові засоби вирішення соціальних протиріч та конфліктів. У цьому сенсі постає питання: чи є усталена каральна парадигма кримінального права відповідною суспільним запитам, наявному економічному ресурсу та кримінальній реальності? Чи може бути сформульована альтернатива цій парадигмі?

Як правило, на противагу каральності, притаманній кримінальному праву, висувається заохочення. Іноді йдеться про прощення та/чи стимулювання.

З огляду на позиції фахівців можна говорити про поступове формування підходу до кримінально-правового заохочення (зокрема, роботи В.М. Галкіна, О.М. Готіна, Ф.К. Набіулліна, Т.Р. Сабітова, І.А. Тарханова, П.В. Хряпінського та інших). Цей підхід базується на концептуальних позиціях щодо нової парадигми кримінального права, які представлені в дослідженнях Я.І. Гілінського, А.Е. Жалінського, Х. Курі, Є.Л. Стрельцова, П.Л. Фріса та інших науковців. Значну роль у поступовому визнанні «права на існування» заохочення в кримінально-правовому контексті відіграли теоретичні розвідки Н.О. Гуціної, В.М. Кудрявцева, О.В. Малька та інших.

Однак до сьогодні в літературі немає єдиної позиції щодо розуміння основних понять, які застосовуються під час пошуку сучасної парадигми кримінального права (у нашому випадку – стосовно стимулювання, прощення, заохочення). Відповідно, остаточно не сформований погляд на їх співвідношення та питому вагу серед кримінально-правових інструментів поряд із традиційними засобами впливу. Зрозуміло, що це впливає не лише на нормотворчу діяльність, знижуючи рівень юридичної техніки, але й на правозастосування, призводячи до невірних ставлень до «непримусових» кримінально-правових заходів.

Постановка завдання. З огляду на це метою статті є формування та обґрунтування авторського бачення кримінально-правової інтерпретації стимулювання, прощення та заохочення, а також ролі заохочувальних засобів у запобіганні злочинності на сучасному етапі.

Результати дослідження. Сучасний кримінально-правовий дискурс не може бути відірваний від загальноправового контексту, у якому право як засіб соціального контролю вже не асоціюється виключно з примусом, не зводиться лише до застосування негативних санкцій [1, с. 74]. Таким чином, подолання стереотипів та уявлень про право виключно як про знаряддя сили (організований вираз насилля), перехід до його (права) розуміння як засобу та результату соціального компромісу передбачає визнання заохочення одним з інструментів підтримання балансу соціальної системи [2, с. 76]. У цьому сенсі додатковий імпульс отримує дискурс щодо зловживання правом (у широкому сенсі), у площині якого наголошується на розумінні цього явища як перекручування призначення права, спотворення його сутності, яка полягає у встановленні/захисті справедливості [3, с. 9].

Ці міркування повною мірою стосуються й кримінально-правової сфери, яка поступово еволюціонує від концентрації на залякуванні до розуміння варіативності реакції на порушення кримінально-правових заборон. При цьому зрозуміло, що таке залякування теж піддавалося суттєвим змінам. С.К. Гогель зазначав: «В постановке мер репрессии, как и в преступности, происходит эволюция. Само введение тюремного заключения <...> составляло эпоху по сравнению со временем применения смертной казни и членовредительных наказаний» [4, с. 249]. Щодо справедливості, то автором цієї статті послідовно наголошується на тому, що справедливість є не принципом, а засадою конструювання кримінально-правових приписів [5].

Відповідно до цього постає необхідність встановити співвідношення понять, які, не входячи «до орбіти» карального впливу, згадуються в спеціальній літературі саме в аспекті доцільної та адекватної реакції на порушення кримінально-правових заборон: стимулювання, прощен-



ня, заохочення. Водночас іноді заохочення ототожнюється зі стимулюванням [6, с. 15], а також розглядається як категорія, похідна від покарання, протилежністю якому слід вважати прощення (заохочення в такій інтерпретації може стати формою прощення за умови активних позитивних дій винного [7, с. 76–77]).

На наш погляд, як стимул можна розуміти будь-які засоби, які спонукають до заданої поведінки. У цьому сенсі покарання є таким же різновидом стимулу, як і звільнення від покарання. Тому не слід вкладати в термін «стимулювання» виключно той смисл, який асоціюється з некаральним, непримусовим кримінально-правовим впливом. Невипадково в літературі наявне формулювання «позитивне стимулювання» (наприклад, І.З. Галіуллін), яке застосовується як синонім заохочення.

Стимулювання за жодних умов не може бути ототожнено із заохоченням. Це родове поняття для тих кримінально-правових засобів, які передбачають усвідомлення, розуміння суб'єктом, якого спонукають, як характеру та змісту засобу спонукання, так і характеру поведінки, яка від нього вимагається. Яким же буде власне інструмент стимулювання (примусовим або заохочувальним) принципового значення для розуміння суті стимулювання не має.

Щодо специфіки заохочення слід виходити з того, що воно є одним зі способів кримінально-правового регулювання, під якими розуміються конкретні прийоми впливу кримінально-правових норм на поведінку людей, обумовлені характером сформульованих у цих нормах правил поведінки. Поряд із заохоченням у кримінально-правовій площині можна говорити про заборону, зобов'язання (у позитивному сенсі, оскільки заборона – це також зобов'язання) та уповноваження.

З огляду на кримінально-правову специфіку можна стверджувати, що саме заборона є квінтесенцією кримінального законодавства та, відповідно, основним способом кримінально-правового регулювання. У свою чергу специфіка позитивного зобов'язання та уповноваження (що акцентує увагу на суб'єктивних правах) як способів кримінально-правового регулювання обумовлюється тим, що дотримання правил поведінки, зафіксованих у відповідних нормативних положеннях, забезпечується санкціями кримінально-правових заборонних норм. Кримінально-правове регулювання тут фактично передбачає два шари: первинний – позитивне регулювання, вторинний – регулювання шляхом встановлення кримінально-правової заборони. При цьому, на нашу думку, кримінально-правова заборона пов'язана з недопущенням лише найістотніших порушень правил поведінки, які містяться в нормах, що зобов'язують та уповноважують.

Прикладом цьому можуть служити норми, передбачені розділом VIII Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Обставини, що виключають злочинність діяння». Як зазначає М.І. Хавронюк, у цьому розділі фактично передбачені три групи обставин, які виключають злочинність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин, виправданий ризик тощо); тягнуть кримінальну відповідальність на загальних підставах (наприклад, виконання злочинного наказу, ризик, який не є виправданим); пом'якшують кримінальну відповідальність (виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації за певних умов, перевищення меж необхідної оборони тощо) [8, с. 127]. Однак, наділяючи суб'єктивними правами, формуючи позитивні юридичні обов'язки, а також надаючи можливості для використання державно-владних повноважень, законодавець одночасно встановлює кримінально-правові заборони, пов'язані з варіантами найбільш істотного перевищення цих прав, повноважень (наприклад, ст. ст. 118, 124 КК України). У цьому випадку на галузевому рівні проявляється органічний зв'язок юридичних заборон та уповноважень.

З огляду на зазначене є сенс чітко відмежовувати норми, які зобов'язують та уповноважують, від норм заохочувальних.

Сутність кримінально-правового заохочення полягає в стимулюванні активних відповідальних позитивних посткримінальних дій, які повинні бути вчинені винною особою, якщо вона розраховує на усунення або зменшення кримінально-правових обтяжень. Це своєрідна цивілізована форма обміну. При цьому не можна погодитися з похідним характером заохочувальних норм, який аргументується посиланням на завдання КК України та тим фактом, що заохочувальні правовідносини виникають не раніше, ніж виникають, реалізуються та припиняються кримінально-правові відносини з приводу вчинення злочину або суспільно небезпечного діяння [9, с. 167]. У правовому забезпеченні охорони найважливіших суспільних відносин та запобіганні злочинам беруть участь усі без виключення способи кримінально-правового регулювання, які є рівноправними. Той факт, що заохочення «підключається» після вчинення злочину як юридичного факту (на стадії посткримінальної поведінки), не свідчить про вторинність чи похід-



ність заохочувальних відносин, а відбиває специфіку кримінально-правової сфери. Слід ще раз наголосити, що заохочення як різновид стимулювання передбачає активну поведінку винного, тому заохочувальні правовідносини можуть виникати лише в контексті вчинення злочину, але не суспільно небезпечного діяння.

На наш погляд, кримінально-правове заохочення як спосіб регулювання передбачає, що посткримінальною поведінкою особи, яка заохочується, виступає сукупність дій із виконання вимог норми кримінального закону, висунутих до посткримінальної поведінки винного у вчиненні злочину. Це відбувається шляхом встановлення та застосування заходів, які повністю або частково усувають кримінально-правові обтяження у відповідь (в обмін) на виконання особою відповідних нормативних приписів у повному обсязі.

Акцент під час кримінально-правового заохочення робиться на суспільно корисну поведінку, а не на усталеність мотивації особи. Суспільна корисність зазначеної правомірної поведінки полягає в запобіганні або мінімізації шкоди об'єктам кримінально-правової охорони [9, с. 168]. Для законодавця та правозастосувача добровільність (без впливу ззовні) або вимушеність (під зовнішнім впливом) виконання особою вимог кримінального закону під час встановлення та узвалення рішення про застосування заохочувальних заходів значення не має.

Індиферентне ставлення законодавця та правозастосувача до добровільності/вимушеності виконання особою вимог норми не усуває вольового характеру поведінки особи. Такий погляд на кримінально-правове заохочення свідчить про те, що задля «погашення» кримінально-правового конфлікту законодавець приймає будь-які спонукання винної особи, щоб лише вона демонструвала готовність зменшити шкоду/збитки, що спричинені злочином.

Заохочення в сучасному кримінальному праві не є прощенням, подарунком від всевладної держави. Воно виступає як частина «суспільного договору», втіленого в кримінальному законі, що накладає на державу (в особі органів кримінальної юстиції) як на сторону цього договору певні зобов'язання. Мова йде не про прощення, а про взаємовигідний обмін: на стороні держави – своєрідна оферта, яку винний за бажанням може акцептувати через активну позитивну посткримінальну поведінку [10].

Вважаємо не зовсім точним зауваження, що суспільно небезпечні наслідки злочинів за умов застосування заохочувальних норм мають повністю усуватися або відшкодовуватися потерпілій особі. Хоча тут є уточнення, що здебільшого це стосується випадків вчинення особою вперше злочину невеликої тяжкості або необережного середньої тяжкості злочину [9, с. 170]. Зауважимо, що, крім вимог, спрямованих на безпосереднє залагодження кримінально-правового конфлікту, кримінальний закон може передбачати можливість кримінально-правового стимулювання шляхом заохочення відповідальної поведінки суб'єкта злочину поза контекстом усунення або відшкодування заподіяної шкоди, наприклад, коли мова йде про вимоги, що висувуються до особи, звільненої від покарання (ч. 4 ст. 74 КК України).

На наш погляд, вживання терміна «прощення» («пробачення провини, поблажливість») згідно з «Глумачним словником української мови») відсилає до певної активності, що супроводжується емоційною реакцією на події/поступки та вимагає наявності того, хто може діяти емоційно забарвлено та водночас має право на прийняття відповідного рішення. Вбачається, що йдеться про потерпілого. Відповідно, у кримінальному праві пробачати може лише потерпілий, певним чином ставлячись до винної особи.

На підтвердження цієї позиції можна послатися на таке джерело кримінального права, як угода про примирення, яка являє собою нормативно-правовий договір, що укладається з метою врегулювання кримінально-правового конфлікту та чий положення безпосередньо регулюють відносини між його сторонами. Зміст цієї угоди, наслідки її укладення, затвердження, невиконання регламентуються законом (ст.471, 473, 476 КПК України).

Такий погляд на ситуацію вимагає оформлення особливого статусу приватної особи як повноправного учасника кримінально-правових відносин, фактично правотворчого суб'єкта в кримінально-правовій сфері, який вступає у відносини з іншими сторонами (державою, винною особою) з приводу реалізації свого суб'єктивного права на захист від суспільно небезпечних посягань. Принаймні в потерпілого є право на примирення з винним та відшкодування заподіяної злочином шкоди [11, с. 43–44]. При цьому для постраждалої сторони не є істотним, з яких саме мотивів винний відшкодує збитки або загладжує шкоду.

Таким чином, «стимулювання», «прощення» та «заохочення» – це три самостійних поняття, які мають специфічну кримінально-правову інтерпретацію. Вбачається, що центральним серед них є заохочення. Саме заохоченню сутнісно протилежним є примус, який у криміналь-



ному праві знаходить свій вираз не лише в покаранні, але й в усіх примусових заходах кримінально-правового впливу: примусових заходах виховного та медичного характеру, спеціальній конфіскації, примусовому лікуванні тощо.

З огляду на викладене слід поставити два взаємопов'язаних питання: чи є заохочення тим стрижнем, навколо якого має вибудовуватися нова парадигма кримінального права та в чому полягає запобіжне значення заохочення?

Вбачається, що перетворювати кримінальне право на «нагороджувальну», «заохочувальну» галузь не має підстав. У контексті, що розглядається, принципово важливим є наголосити на доречності та перспективності заохочення для вирішення завдань, які стоять перед кримінально-правовою сферою, під час додержання такого принципу, як економія заходів заохочення. Втілення цього принципу має якісну та кількісну площину:

– у площині якості принцип економії заходів заохочення означає їх встановлення тільки в тому разі, якщо корисність (узагальнена або конкретизована) посткримінальної поведінки особи, яка вступила в конфлікт із кримінальним законом, істотно більша, ніж шкідливість її злочинного діяння;

– у площині кількості слід зазначити, що якщо завдання кримінального закону можуть бути реалізовані без застосування примусу, то це суттєво підвищує ефективність усієї системи кримінальної юстиції. О.М. Яковлев писав: «Парадокс» ефективності кримінального права полягає в тому, що воно тим соціально ефективніше, чим менш «кримінальним» воно є» [12, с. 117].

Таким чином, доцільно зауважити, що не може бути встановлено будь-яке суворе співвідношення примусових та заохочувальних заходів кримінально-правового впливу. Усе залежить від конкретного періоду часу, у якому законодавець, комплексно оцінюючи ситуацію, здійснює нормотворчу діяльність.

У цьому сенсі щодо КК України слід відмітити перспективність розширення можливостей кримінально-правового заохочення:

– збільшення відповідних заходів в Особливій частині КК України (спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності). При цьому вимоги до посткримінальної поведінки мають бути детерміновані типовими ознаками відповідних складів злочинів. Вбачається неприпустимим, щоб звільнення від кримінальної відповідальності встановлювалося за сам факт виконання обов'язків, якщо їхнє невиконання є кримінально караним. Інакше кажучи, вимоги, які висуваються до посткримінальної поведінки, мають передбачати належне виконання своїх обов'язків винною особою, а також демонстрацію прагнення до вироблення усталеної мотивації на позитивну діяльність (наприклад, можна включати вимоги про добровільне припинення злочинних дій, добровільну передачу правопорушником державі майна (у тому числі грошей та інших цінностей), яке б підлягало спеціальній конфіскації в разі притягнення його до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного злочину, про активне сприяння правоохоронним органам у розкритті злочинів, встановленні співучасників тощо);

– поширення дії заохочувальних приписів Загальної частини КК України (насамперед тих, які передбачають звільнення від кримінальної відповідальності) на більший спектр діянь.

Загалом можна погодитися з тим, що цілі впровадження заохочувальних норм мають чітку виражену запобіжну спрямованість на унеможливлення, виключення чи мінімізацію вчинення нових умисних та необережних злочинів [9, с. 172]. Однак, навіть якщо ці норми не сформували у свідомості особи стійку установку на законслухняну поведінку, якщо така особа остаточно не замінила суспільно-небезпечні цінності й установки суспільно-прийнятними або суспільно-корисними та правомірними, заохочення все ж дає позитивний результат. Доцільне запровадження заохочувальних інструментів дає можливість зосередити сили на найбільш деструктивних різновидах кримінальної активності, адже стан злочинності в Україні свідчить про набуття нею нових якостей, що не просто суттєво утруднюють запобіжну діяльність, а взагалі її унеможливають. Крім того, заохочення дозволяє знизити «ціну» злочинності. При цьому йдеться не лише про захист потерпілих, зменшення витрат на систему кримінальної юстиції, але й про більш широкий соціальний контекст, який виражається в збереженні демографічних ресурсів, у запобіганні розповсюдженню кримінального способу життя тощо. Інакше кажучи, заохочення надає можливості більш ефективного споживання соціальних ресурсів.

Висновки. З огляду на викладене можна дійти висновку, що застосування понять, що можуть бути використані для розбудови нової парадигми кримінального права, вимагає їх ретельного осмислення та інтерпретації з урахуванням специфіки кримінально-правового впливу. Вбачається, що таким, яке здатне ефективно збалансувати систему кримінально-правового впливу, є заохочення. Заохочення є раціональним, доцільним та адекватним способом кримінально-право-



вого регулювання та запобігання злочинам. Однак його не можна протиставляти примусу, адже всі кримінально-правові інструменти виконують власні завдання. Застосування заохочення вимагає додержання принципу економії заходів заохочення. Наведені міркування можна розглядати як складову вчення про кримінально-правовий вплив та заохочення як його елемент, що є перспективним напрямом наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Гущина Н.А. Поощрительные нормы российского права: теория и законодательная практика / Н.А. Гущина. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 294 с.
2. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве / А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005. – 250 с.
3. Полянський Т.Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т.Т. Полянський ; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2011. – 16 с.
4. Гогель С.К. Курс уголовной политики в связи с уголовной социологией / С.К. Гогель. – Спб. : Тип. А.Г. Розена, 1910. – 510 с.
5. Орловская Н.А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций / Н.А. Орловская. – О. : Юрид. л-ра, 2011. – 624 с.
6. Султыгов Н.Н. Место и роль правовых запретов в системе правовых ограничений / Н.Н. Султыгов // История государства и права. – 2004. – № 4. – С. 13–16.
7. Фильченко А.П. К вопросу о соотношении прощения и поощрения в нормах уголовного права / А.П. Фильченко // Человек: преступление и наказание. – 2009. – № 2. – С. 75–77.
8. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / М.І. Хавронюк ; Львів. держ. ун-т внутрішн. справ. – К., 2007. – 557 с.
9. Хряпінський П.В. Суспільна корисність правомірної поведінки, що заохочується в Кримінальному кодексі України / П.В. Хряпінський // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2009. – № 1. – С. 166–174.
10. Орловська Н.А. Роль заохочення у сучасній кримінально-правовій політиці України: актуальні питання дискурсу / Н.А. Орловська // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2014/78.pdf.
11. Орловська Н.А. Джерела кримінального права України: актуальні питання сучасного контексту / Н.А. Орловська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Вип. 2. – Т. 4. – 2014. – С. 39–45.
12. Коган В.М. Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. – М. : Наука, 1983. – 183 с.

СТОЛЯРСЬКИЙ О. В.,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри міжнародного права
(Львівський національний
університет імені Івана Франка)

УДК 341.232.2:343.57

**ПРАВОВА УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ
У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В КІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті досліджуються особливості правової універсалізації міжнародних норм у боротьбі зі злочинністю в кінці ХХ століття. Аналізуються причини та специфіка створення норм міжнародних угод у сфері протидії окремим видам злочинів.

Ключові слова: правовий, універсалізація, міжнародні норми, боротьба, злочинність.

